

Др Драган Дакић, доцент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-9612-4133

Прегледни научни рад
УДК: 341.35(497.11)]:(4-672EU)
DOI: 10.46793/UPSSXII.253D

ACQUIS NE UTER*

Резиме

Да ли Република Србија може постати чланица Европске уније, уз истовремено задржавање политике војне неутралности? Ово истраживачко питање је постављено из два кључна разлога. Прво, у поступку приступања Европској унији (ЕУ), Република Србија (Србија) се обавезала да усвоји и примјени *Acquis Communautaire* у свом правном систему. Израз *Acquis* означава свеобухватан скуп правних извора који садржи примарне и секундарне изворе права, као и елементе који се тичу Заједничке спољне и безбједносне политике. Као што је аутор на другом мјесту претходно напоменуо, овде посебно мјесто припада Поглављу 31, које се односи на политички дијалог са ЕУ, однос између државе кандидата и институција ЕУ, ангажман у активностима међународних субјеката као што су УН, ОЕБС и Савјет Европе, заједно са прописима који се односе на контролу наоружања, европску безбједност и одбрамбену политику, сарадњу са НАТО-ом и активностима у борби против тероризма. Друго, Народна скупштина Републике Србије је 2007. године, усвојила Резолуцију о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике. Кључни аспект ове резолуције је декларација о војној неутралности Србије, која је условљена историјским контекстом дјеловања НАТО-а у региону. Посебно, ставка о војној неутралности је установљена због бомбардовања Србије 1999. године, које је почињено без одобрења Савјета безбедности Уједињених нација.

Кључне ријечи: Србија, неутралност, ЕУ, НАТО.

* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније”, који се финансира из средстава Факултета.

1. Увод

Наслов овог чланка указује на процес развоја *Acquis Neutralitas*-а у праву ЕУ као последице његове давно уочене фрагментације.¹ Идеја је произашла из чињенице да појам неутралности све више преузима улогу координатног принципа при нормирању широког спектра односа путем ЕУ прописа. У том смисли примјетан је значај принципа неутралности у актима и политикама које се односе на ширу сферу дискриминације као и климатских промјена.

Тако кључни правни документи ЕУ, као што је Уговор о Европској унији, посебно његов чл. 3(3), наглашавају посвећеност ЕУ унапређењу равноправности полова. Подразумјева се да ова норма не само да има за циљ да елиминира дискриминацију засновану на полу, већ и да уводи шири појам родне неутралности. У складу са овим схватањем, чл. 23. Повеље о основним правима Европске уније експлицитно налаже обавезу обезбјеђивања родне равноправности у различитим областима, укључујући запослење, рад и накнаде. Ова одредба не само да спроводи родну равноправност, већ успоставља и смјернице за израду закона, подстичући усвајање родно неутралног језика како би се спријечило јачање стереотипа или предрасуда. Сходно томе, наведено је утицало на имплементацију *Gender Mainstreaming*, стратешке иницијативе ЕУ осмишљене да инкорпорира родна питања у све аспекте креирања политика и законодавства ЕУ. Практичан метод за постизање родне равноправности је извођење процјене утицаја на родну равноправност, које имају за циљ да анализирају како предложене законске мјере могу утицати на појединце различитог пола, чиме се идентификују могући диспаритети и усмеравају неопходна прилагођавања за његовање равноправности, односно неутралности.

Појам неутралности је од суштинског значаја за разумјевање оквира и политика које одражавају климатску стратегију ЕУ и њену транзицију ка енергији без штетних емисија угљеника. У својој суштини, ова врста неутралности осликава пажљиво балансирање између емитованих гасова са ефектима стаклене баште и оних који се елиминирају из атмосфере, утичући на нето повећање атмосферских нивоа угљеника. Ова идеја превазилази теоријске концепте; то је витални циљ у борби против климатских промјена и централно је за климатску иницијативу ЕУ. Европски зелени договор јесте свеобухватан план који потврђује посвећеност ЕУ наведеном циљу. Он истиче потребу за системском економском трансформацијом, фокусирајући се на прелазак на обновљиве изворе енергије, побољшање енергетске ефикасности и подстицање одрживих пракси у различитим секторима. Европски зелени договор се

¹ Погледати De Witte, B., *European Law as an Academic Discipline: Unity and Fragmentation*, in Bulterman, M., Hancher, L., McDonnell, A., Sevenster, G. H. (eds), *Views of European Law from the Mountain. Liber Amicorum Piet Jan Slot*, Alphen, Kluwer Law International, 2009, pp.417-428. <https://hdl.handle.net/1814/10910>

протеже даље од пуког документа о јавним политикама; служи као правна структура која поставља темеље за даље прописе и директиве усмјерене на постизање (карбонске) неутралности.

Међу значајним правним изворима је Уредба Комисије (ЕУ) 2019/856, која допуњава Директиву 2003/87/ЕЦ у вези са радом Фонда за иновације. Ова уредба формализује оперативне критеријуме за Иновациони фонд, који има за циљ да подстакне развој и примјену иновативних технологија са ниским садржајем угљеника. Фонд је од суштинског значаја за финансирање иницијатива које могу драматично смањити емисије гасова стаклене баште, што је у складу са ширим климатским циљевима ЕУ, како је дефинисано Париским споразумом. Уредба наглашава значај иновација у постизању декарбонизоване економије и илуструје посвећеност ЕУ промовисању технолошког напретка који води до одрживих енергетских резултата. Штавише, Извештај о стању Енергетске уније за 2020. годину,² оцјењује напредак ка циљевима Енергетске уније. Овај извештај наглашава посвећеност ЕУ побољшању енергетске ефикасности, повећању удјела обновљиве енергије и смањењу емисије гасова стаклене баште. Она служи као витално средство за процену ефикасности политика које су донијете у оквиру Европског зеленог договора и повезаних оквира.

Примена принципа неутралности у оквиру права ЕУ такође се протеже и на дигитално окружење. Усвојена да подстакне уједињено тржиште телекомуникација широм ЕУ, Регулатива о отвореном Интернету³ има за циљ да обезбједи отворен интернет који корисницима омогућава слободан приступ садржају, услугама и апликацијама без сметњи од стране провајдера интернетских услуга, чиме се отелотворује принцип неутралности мреже. Ова уредба изричито забрањује праксе као што је блокирање или ограничавање садржаја, гарантујући да корисници у Европи уживају у неограниченом интернету. Захтјева једнак третман цјелокупног саобраћаја, забрањујући било који облик плаћеног давања приоритета, што је од виталног значаја за одржавање равноправних услова за све испоручиоце садржаја.

Штавише, недавни Акт ЕУ о вјештачкој интелигенцији (ВИ) такође се може посматрати кроз оптику принципа мрежне неутралности. Иако се термин „неутралност мреже“ не помиње директно у поменутом Акту, његова расправа о ширим ефектима ВИ система у дигиталним услугама индиректно се односи на принципе мрежне неутралности. Акт наглашава неопходност транспарентности и одговорности у системима вјештачке интелигенције, посебно у онима који могу утицати на ширење информација на мрежи. На примјер, указује на важност ВИ система који могу да идентификују и открију

² The 2020 Report on the State of the Energy Union (COM(2020)950 final, доступан на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A950%3AFIN> (15.09.2024).

³ Regulation (EU) 2015/2120, доступно на: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/2120/oj> (01.09.2024).

излазе који су вештачки створени или измењени. Ово је од суштинског значаја за очување аутентичности информација које се деле на мрежи, усклађивање са принципима неутралности мреже обезбеђивањем једнаког и поштеног третмана свих садржаја, без обзира на његово порјекло. Поред тога, уредба се залаже за развој стандарда и заштитних мјера за рјешавање питања везаних за дезинформације и манипулације, одражавајући посвећеност одржавању отвореног и правичног карактера интернета.

Иако се родна неутралност, карбонска неутралност и мрежна неутралност односе на различита питања, ипак у садржинском смислу заједничке су им декларисане тежње ка правичности, једнакости и одрживости. Сваки од ових принципа подржава елиминисање препрека ка испуњењу наведених тежњи — било да су друштвене, еколошке или дигиталне. Посвећеност Европске уније овим принципима рефлектује свеобухватну стратегију управљања, признајући да напредак у једном домену често подстиче напредак у другим, чиме се подстиче инклузивнија и одрживија будућност. У овом раду ћемо се концентрисати на истраживање како принцип неутралности утиче на дјеловање ЕУ у области безбједности и спољне политике у контексту са регионалних оружаных сукоба, конкретно сукоба у Украјини. Значај ове истраживачке обсервације је настао због улоге коју ЕУ има у сукобу Русије и Украјине. Конкретно, само дан након ескалације сукоба у фебруару 2022. године, ЕУ је увела унилатералне санкције заједно са политичким контрамјерама против Русије. До 24. јуна 2024. године, ЕУ је увела 14 пакета једностраних санкција. Као и претходни пакети, последњи 14. пакет је дефинисан као вишенамјенски, одражавајући стратешки приступ и реакцију на тренутну ситуацију у Украјини. Ове санкције имају за циљ не само да казне Русију, већ и да смање њену способност да настави своје војне напоре као и да заштити суверенитет Украјине. Централни дио ових санкција је усмјерен на смањење војних и технолошких способности Русије. У том настојању, ЕУ се фокусира на кључне индустрије попут енергетике, финансија и технологије, са намјером да поремети виталне токове прихода од којих зависи за финансирање руских војних акција. На пример, последње санкције забрањују будућа улагања у пројекте експлоатације, прераде и дистрибуције течног природног гаса у Русији и ограничавају приступ ЕУ лукама за његов претовар. Ово је кључни корак, с обзиром на то да је извоз енергије историјски био један од примарних извора прихода Русије; ограничавање приступа овим тржиштима има директан утицај на руску економску стабилност и војно финансирање.

У оквиру посматраних санкција, ЕУ је такође блокирала јавна (суверена) средства Централне банке Русије која се налазе у јурисдикцији држава чланица. Након иницијатива Комисије и високог представника, Савјет је у фебруару 2024. године утврдио да централни депозитари хартија од вредности са преко милион евра у имовини Централне банке Русије морају да резервишу ванредна готовинска стања која се акумулирају због санкција ЕУ и да им је забрањено да користе нето приходи које производе оператери из ЕУ. Након тога, по

приједлогу Комисије и Високог представника у марту, Савјет је 21. 05. 2024. године, одобрио низ легислативних мјера, које омогућавају да се ова нето добит употреби у корист Украјине. ЕУ је 26. 07. 2024. исплатила прву рату у износу од 1,5 милијарди евра, генерисану од блокиране руске имовине, као подршку Украјини. Ову почетну уплату, која се састоји од ванредних прихода прикупљених од стране ЕУ оператера и којима управљају централни депозитари хартија од вриједности из замрзнутих суверених руских средстава, *Euroclear* је пренео Комисији 23. 07. 2024. године. Средства ће бити усмјерена преко Европског мировног фонда у Украјински фонд за јачање војних капацитета Украјине.

Поред једностраних свеобухватних санкција Русији, ЕУ је такође обећала значајну војну подршку Украјини. ЕУ и њене државе чланице мобилисале су укупно 39 милијарди евра војне помоћи Украјини, што укључује 6,1 милијарду евра додјелених у оквиру Европског мировног фонда за олакшавање набавке војне опреме. У марту 2024. Савјет је основао намјенски фонд за помоћ Украјини од 5 милијарди евра. Сходно томе, укупна финансијска подршка обезбеђена кроз Европски мировни фонд износи 11,1 милијарду евра. Поред тога, Мисија војне помоћи ЕУ за Украјину, уз средства у износу од 362 милиона евра учествује у обуци украјинских оружаних снага и кроз коју је обучила 52.000 украјинских војника.

Разлози за овакво конципирање истраживања су двојаки. Прво, Србија је уговором обавезна да инкорпорира и примени *Acquis Communautaire* у свој домаћи правни оквир као дио процеса приступања.⁴ Израз „*acquis*“ овде је коришћен као збирни назив за законодавство, која укључује и примарне и секундарне изворе права, заједно са елементима који чине Заједничку спољну и безбедносну политику. Наведено обухвата и Поглавље 31, које се бави политичким дијалогом са ЕУ, односом земље кандидата са ЕУ и њеним институцијама, сарадњом са међународним организацијама као што су УН, ОЕБС и Савјет Европе, као и организацијама за контролу наоружања, европском безбједносном и одбрамбеном политиком, сарадњом са НАТО-ом и борбом против тероризма.

Друго, Народна скупштина Републике Србије је усвојила Резолуцију у циљу очувања суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике (Сл. гласник РС, бр. 125 од 26. 12. 2007. године), (Резолуција). Резолуција тематизује ситуацију у вези са Косовом и Метохијом, потврђујући националну приврженост суверенитету и територијалном интегритету. У њој се изражава противљење Србије једностраном проглашењу независности Косова, што се сматра кршењем међународног права, посебно Повеље УН, Завршног

⁴ Погледати Dakic, D., *Is There a Legal Obligation to Use Artificial Intelligence in the European Union Accession Process?*. In: Filipović, N. (eds) *Applied Artificial Intelligence 2: Medicine, Biology, Chemistry, Financial, Games, Engineering*. AAI 2023. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 999. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-60840-7_28

акта из Хелсинкија и Резолуције 1244 Савјета безбједности УН. У Резолуцији Скупштина изражава забринутост у вези са подршком независности тзв. Косова од одређених западних земаља, за које сматрају да ометају преговарачке процесе у циљу постизања компромиса.

За предмет истраживања у овом раду кључни елемент Резолуције је проглашавање војне неутралности Србије, одређење на који су утицали улога и ангажовање НАТО-а у региону, посебно бомбардовање Србије 1999. године, без одобрења Савјета безбједности УН-а. Резолуција узима у обзир и улогу НАТО-а, као је предвиђена у тзв. Ахтисаријевом плану — који одбачен — а која позиционира ту организацију као „коначну инстанцу“ у коначници „независног Косова“. У свјетлу оваквог очевидног нарушавања суверенитета, Народна скупштина одлучује да ће Србија задржати војну неутралност у односу на постојеће војне савезе све док се не спроведе референдум на којем ће се донијети коначна одлука о том питању. Скупштина истиче да ову неутралност не треба посматрати као пасивну позицију, већ као активну стратегију заштите националних интереса. Истиче се потреба за кохезивном државном политиком која подржава достојанство и права српског народа, посебно у контексту актуелних изазова.

Да би се утврдило да ли су усвајање и имплементација *Acquis Communautaire* и приступ ЕУ спојиви са политиком неутралности, прво ћемо истражити концепт и различите облике неутралности. Затим ћемо испитати војну неутралност у односу на ЕУ користећи методу студије случаја, пре него што на крају закључимо нашу расправу о истраживачком питању.

2. Неутралност у међународном јавном праву

Хашке конвенције од 18. 10. 1907. године, о правима и дужностима неутралних сила током копненог и поморског рата, обухватају основна правила неутралности која су и данас релевантна. Двије конвенције из 1907. године, наиме Конвенција о правима и дужностима неутралних сила у случају копненог рата (НС V) и Конвенција о неутралним силама у поморском рату (НС XIII), чине основни правни оквир за неутралност. Иако не нуде дефиницију неутралности, наведене конвенције детаљно наводе права и одговорности неутралних држава. Ове обавезе се могу сажети у три кључне тачке (чл. 6-7). Прије свега, неутрална држава је дужна да се уздржи од војног уплитања у сукобе између других држава. Друго, неутралним силама је забрањено да пружају било какву војну подршку зарађеним странама, што се односи на забрану распоређивања трупа, обезбеђивања оружја или стављање своје територије на располагање било којој страни. Да би испунила ову обавезу, неутрална држава мора предузети неопходне мјере да заштити своје копно, море или ваздушни простор од било каквог упада зарађених страна. Најзад, принцип једнаког третмана налаже да неутралне силе једнако третирају све

зарађене стране, посебно када примењују ограничења на стране укључене у сукоб.⁵

Иако се концепт неутралности не помиње експлицитно у Уговору Лиге народа или Повељи УН, појам колективне безбједности је био очигледан од самог оснивања Друштва народа односно УНа, што оставља сужен простор за заузимање позиције неутралности. У овом контексту, неутралност постаје ирелевантна у мировним операцијама Уједињених нација, имајући у виду одредбе чл. 42 Повеље УН. Практични значај наведеног је да када Савјет безбједности идентификује пријетњу миру, државе чланице могу бити у правној обавези да напусте своја традиционална одређења за неутралност, као што показују бројне резолуције којима се одобравају санкције или одобравају војне акције (Резолуција 661 СБ УН (02.08.1990),⁶ Резолуција 502 СБ УН (03.04.1982),⁷ Резолуција 1199 СБ УН (23.09.1998),⁸ Резолуција 660 СБ УН (02.08.1990),⁹ Резолуција СБ УН 1373 (28.09.2001)¹⁰. Такве околности стварају напетост између принципа неутралности и обавеза које намеће међународно право, посебно оних наведених у поглављу VII Повеље УН.¹¹ Штавише, одбацивање рата као инструмента у националној спољној политици додатно је ослабило разлоге за очување неутралности. Сходно томе, ставови великих глобалних сила према неутралности су значајно еволуирали. Поред тога, повећање оружаних сукоба и насиља у које су укључени недржавни актери, за које Хашке конвенције не нуде правне оквире, знатно је умањило политичку и практичну важност неутралности. Разлика између државних акција и приватних иницијатива, попут учешћа приватних војних компанија, додатно компликује држање неутралних обавеза. Као резултат тога, многе нације се налазе у недефинисаној позицији, са једне стране настоје да одрже

⁵ Clapham, A., Gaeta P., (eds), *The Oxford Handbook of International Law in Armed Conflict* (2014; online edn, Oxford Academic, 2 June 2014), <https://doi.org/10.1093/law/9780199559695.001.0001>, accessed 14 Aug. 2024.

⁶ Овом резолуцијом су уведене економске санкције Ираку након његове инвазије на Кувајт. Наводи се као пример како су неутралне државе морале да се придржавају одлука Савета безбедности, чак и ако је то у супротности са њиховим неутралним дужностима. Резолуција је позвала државе да спрече продају или испоруку робе Ираку.

⁷ Ова резолуција се бавила ситуацијом на Фокландима и помиње се у контексту обавеза које су наметнуте државама Повељом УН.

⁸ Ова резолуција се помиње у вези са ситуацијом у Савезној Републици Југославији и обавезама држава према међународном праву.

⁹ Ова резолуција се такође помиње као део контекста око кувајтске кризе и обавеза држава да се придржавају одлука Савета безбедности.

¹⁰ Ова резолуција је усвојена након напада 11. септембра и наметнула је мере за спречавање тероризма, утичући на примену неутралности у контексту сукоба у Авганистану.

¹¹ Upcher, J., *Neutrality in Contemporary International Law*, Oxford: Oxford University Press, 2020.

неутралну позицију док се са друге стране прилагођавају растућим захтјевима међународног права.

Због наведеног, принцип неутралности наилази на бројне суштинске изазове у савременим условима. Практична димензија неутралности постала је у многоме нејасна. Одговорности неутралних нација, укључујући забрану пружања војне подршке зараћеним странама, често нису јасне и отворене су за различита тумачења.¹² Узимајући у обзир данашње услове, можемо уочити да концепт неутралности у међународном праву обухвата неколико варијетета, од којих је сваки обликован различитим историјским околностима и правним системима.¹³ Овај појам се током времена значајно промјенио, посебно у погледу права и одговорности неутралних сила током сукоба.

У ранијем периоду, неутралност се првенствено посматрала као апсолутна, што значи обавезу државе да се уздржи од било каквог учешћа у споровима између других држава. Ово стриктно поимање неутралности чврсто се наслања на обавезу уздржања од интервенисања, омогућавајући неутралним земљама да одрже мир и избјегну посљедице оружаних сукоба.¹⁴ Међународни легислативни уговори и међународно обичајно право дали су правни основ за овај облик неутралности, дефинишући права и обавезе неутралних држава, као што су забрана пружања војне подршке зараћеним странама и обавеза спријечавања употребе њихове територије за потребе неке од зараћених страна. Други значајан облик је условна неутралност. Овај облик неутралности дозвољава држави да задржи неутралан статус док истовремено проводи одређене активности које би могле користити једној страни у сукобу, све док су те активности у сагласности са међународним правом.¹⁵ Овај приступ одражава прагматичније становиште, увиђајући да политички или економски мотиви неке државе могу руководити њено држање у конфликтним ситуацијама.

3. Студија случаја о '*Aquis Neutralitas*'

У дискусијама о војној неутралности ЕУ доминирало је становиште које полази од националног односа држава чланица према овом питању. У том смислу, постоје мишљења према којима је војна неутралност Аустрије, Шведске и Финске детерминисала спољне и безбједносне стратегије саме Уније.¹⁶ Ипак, наведено становиште се исувише ослања на процесне аспекте одлучивања у ЕУ институцијама те превиђа њихове изворне надлежности у

¹² Исто.

¹³ Исто.

¹⁴ Погледати: Schmitt, M. N., *Absolute Neutrality and Contemporary Warfare*, *Journal of Conflict and Security Law*, no. 27(3)/2022, pp. 450-470.

¹⁵ Clancy, P., *Conditional Neutrality: Circumstances Precluding Wrongfulness*, *Journal of International Law*, no. 45(1)/2023, pp. 180-215.

¹⁶ Исто.

питањима безбедносне и спољне политике. Ова питања ипак не треба сврставати у искључиву надлежност држава чланица што у битној мјери релативизује значај националних политика за безбедносне и спољне политике ЕУ без обзира на то што у њиховом формирању, усвајању и имплементацији учествују и представници држава чланица (нпр. министри вањских послова у Савјету министара ЕУ). Сходно наведеном, колективни приступ ЕУ спољним и безбедносним пословима доводи у питање класично схватање неутралности. Како ЕУ има амбицију да изгради кохерентне позиције у глобалној дипломатији, државе чланице се често налазе под притиском да ускладе своје националне стратегије са резолуцијама ЕУ, што може укључивати ангажовање у војним акцијама или наметање унилатералних санкција државама нечланицама. Ова ситуација доводи до неусаглашености између принципа неутралности, обавеза које произилазе из чланства у УН-у као и обавеза које произилазе из чланства у ЕУ.

У том смислу, Заједничка безбједносна и одбрамбена политика (ЗБОП) представља кључни сегмент структуре Европске уније, како је наведено у Уговору о Европској унији (УЕУ). Његова сврха је да ојача способност ЕУ да се ухвати у коштац са међународним кризама и сукобима, омогућавајући Унији да делује колективно у вези са питањима безбједности и одбране. Правни основ ЗБОП садржан је у посебним члановима УЕУ (чл. 21,¹⁷ чл. 42,¹⁸ чл. 43,¹⁹), који уводе основ за креирање заједничке одбрамбене политике и извођење војних и цивилних операција. Главни циљеви ЗБОП обухватају спријечавање сукоба, управљање кризама и унапређење међународног мира и безбједности. Ова политика омогућава ЕУ да обавља различите операције, од мировних мисија до хуманитарне помоћи, као одговор на кризе које угрожавају стабилност у Европи и на глобалном нивоу. Поред тога, ЗБОП наглашава важност сарадње са НАТО-ом, признајући потребу за трансатлантским безбједносним партнерством уз истовремено јачање способности НАТО-а.

ЗБОП представља значајан изазов за земље чланице ЕУ које су на позицијама војне неутралности, јер може довести до неусагласености – посебно када се ЕУ одлучи за војне интервенције или санкције које су у супротности са обавезама неутралних држава. Процес доношења одлука у

¹⁷ Овај члан описује опште циљеве спољне политике ЕУ, наглашавајући унапређење мира, безбједности и владавине права. Он успоставља основ за ЗБОП наглашавајући посвећеност ЕУ међународној стабилности и важност кохезивне спољне политике.

¹⁸ Овај члан се посебно односи на ЗБОП, наводећи да ће Унија имати заједничку безбедносна и одбрамбену политику која ће јој омогућити да дјелује у складу са својим међународним обавезама. Он успоставља оквир за развој војних и цивилних способности и наглашава потребу да државе чланице подрже безбједносне циљеве ЕУ.

¹⁹ Овај члан детаљно описује врсте мисија које ЕУ може да предузме у оквиру ЗБОП, укључујући хуманитарне и спасилачке задатке, мировне операције и борбене мисије у управљању кризама. Она овлашћује ЕУ да распореди снаге и ресурсе за решавање различитих безбедносних изазова, чиме се побољшавају њене оперативне способности.

областима на које се ЗБОП односи подразумјева преговоре и консензус међу представницима држава чланица који одлучују у оквиру Савјета. Овај метод одлучивања са елементима инклузивности у практичном смислу ипак доводи до тога да неутралне државе прилагођавају своје националне политике мјерама ЕУ у пркос њиховој некомпатибилности са обавезама неутралних држава.

Ако бисмо однос ЕУ према питању неутралности ипак посматрали кроз призму националних политика ту нам могу послужити следећи примјери. Тако можемо уочити да једна од кључних разлика између ЕУ и Швајцарске лежи управо у односном историјском контексту. Швајцарска имају дугогодишњу традицију неутралности, званично признату од Бечког конгреса 1815. године, која је етаблирана као основни градивни елемент њиховог националног идентитета.²⁰ Управо ово историјско наслијеђе подстиче снажан отпор јавног мњења против придруживања ЕУ, јер многи грађани Швајцарске перципирају чланство као потенцијалну пријетњу суверености њихове државе. Осим тога, Швајцарско схватање неутралности је знатно строжије у поређењу са схватањем овог принципа у другим, раније неутралним државама ЕУ. Док су земље попут Аустрије и Ирске учествовале у различитим облицима сарадње са ЕУ, Швајцарска се опредељује за резервисани приступ, често дајући предност свом концепту неутралности у односу на могуће економске погодности.²¹ На описани начин су успостављени посебни односи између Швајцарске и ЕУ, који су уређени посебним споразумима и који не подразумјевају ступање у потпуно чланство што Швајцарској омогућава да задржи свој модел неутралности.

Насупрот томе, државе попут Шведске и Финске су редефинисале своје схватање неутралности како би га ускладиле са обавезама које произилазе из чланства у ЕУ. Разлог томе треба тражити у перцепираним бенефитима за националне интересе и безбједност.²²

Штавише, Финска и Шведска су прошле кроз значајне трансформације у својим безбједносним политикама од краја Хладног рата, што је довело до тога да се сматрају „предсавезничким“ државама у НАТО савезу.²³ Обе земље су се придружиле програму Партнерство за мир 1994. године, и активно су учествовале у операцијама под вођством НАТО-а на Балкану, демонстрирајући своју посвећеност колективној безбједности у оквирима овог војног савеза.²⁴ Такође, Финска и Шведска су дужи период биле укључене у свеобухватну војну сарадњу, укључујући заједничке војне вјежбе и програме војне обуке, што је значајно унапредило њихову интероперабилност са НАТО снагама. Ова

²⁰ Погледати Morris, K., White, T. J., *Neutrality and the European Union: The case of Switzerland*, Journal of Labelled Compounds and Radiopharmaceuticals, no.3/2011, pp. 104-111.

²¹ Исто.

²² Исто.

²³ Погледати Vaahtoranta, T., Forsberg, T., *Post-Neutral or Pre-Allied? Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organisations*, 2000.

²⁴ Исто.

сарадња је формализована кроз различите споразуме и учешће у НАТО-овом процесу планирања и надзора.²⁵ Јавно мњење у обе земље се такође мијењало у правцу све веће подршке ближим везама са НАТО-ом, што је, како се сматра, одражавало прагматичан приступ безбједности који уважава промјенљив геополитички пејзаж у Европи.²⁶ Као резултат тога, иако су формално задржавали политику неутралности, њихове активности и сарадња су указивали на спремност да се ближе и придруже НАТО-у чак и прије избијања украјинске кризе. Све наведено довело је до тога да су обе ове државе 2023. односно 2024. године, постале пуноправне чланице НАТО-а.

Србија је 2006. године, постала чланица НАТО-овог програма Партнерство за мир, што представља истовјетан почетак пута који су прошле Финска и Шведска. Прикључивање овом програму означава формални корак ка сарадњи, омогућавајући Србији да учествује у разним иницијативама које предводи НАТО, а да се не обавезује на пуноправно чланство. Иницијатива Партнерства за мир имала је за циљ да ојача војну сарадњу и побољша интероперабилност са снагама НАТО-а, уз истовремено омогућавање Србији да одржи своју војну неутралност.²⁷ На сличан начин као Финска и Шведска, Србија је учествовала у заједничким војним вјежбама са НАТО-ом и била укључена у различите мировне операције, које се промовишу као мјере за подстицање регионалне стабилности, посебно у регији Западног Балкана.²⁸ Ипак, за разлику од нордијских земаља, јавно расположење у Србији у великој мјери изражава и задржава скептицизам у погледу чланства у НАТО војном савезу. Истраживања показују да се значајна већина становништва противи приступању алијанси.²⁹ Политичко окружење остаје фрагментисано, при чему се одређене политичке фракције залажу за ближе везе са НАТО-ом, док се друге залажу за одржавање војне неутралности и јачање веза са Русијом. Због тога, уколико би чланство Србије у ЕУ подразумевало одрицање од војне неутралности став јавног мњења би несумњиво био подјељен и у погледу подршке и самом процесу приступања.

Ипак, приликом дискусије о приоритетима у евентуалном конфликту између принципа војне неутралности чланства у ЕУ потребно је размотрити неколико кључних фактора. Прво, војна неутралност Србије не представља њену идентитетску одредницу нити историјску тековину. Сходно томе, војна неутралност Србије се не може сматрати нити социокултурном

²⁵ Исто.

²⁶ Исто.

²⁷ Marković, G., Mladenović, I., *NATO's Relations with Serbia from the Left Perspective*, In: *Decolonial Politics in European Peripheries*, 2023, стр. 5.

²⁸ Погледати Vrčar, M., Ćurčić, A., *Military Cooperation between Serbia and NATO: Opportunities and Challenges*, *International Journal of Security Studies*, no. 15(2)/2022, pp. 112-130.

²⁹ Marković, G., Mladenović, I., *нав. чланак*, стр. 2.

карактеристиком српског друштва нити тековином њеног правног поретка. У формалном смислу војна неутралност Србије је политички изражена скупштинском резолуцијом која је по својој природи лишена обавезујуће правне снаге. Формулација резолуције садржи резолутивни услов што је чини временски ограниченом а тиме и прокламовану војну неутралност тренутном. Евентуални конфликт између правних обавеза које за Србију произилазе из овакве неутралности и постојећих споразума које има са ЕУ у процесу придруживања био би ријешен у корист ових других.

4. Закључак

У савременим условима, интеракција до које долази између обавеза које произилазе из принципа неутралности и оних које произилазе из Повеље УН створила је ситуацију у којој је неодрживо конвенционално схватање обима и садржине овог принципа. Повеља ставља нагласак на колективну безбједност, која може суспендовати права и обавезе неутралних држава у ситуацијама у којима Савјет безбједности предузима акције у циљу очувања мира и безбједности. Наведено ствара ситуације у пракси које захтјевају од неутралних држава да проводе ненеутралне мјере које изриче Савјет безбједности и које се односе на санкције или чак војне интервенције.

Трансформација интерпретативне концептуализације неутралности која преовладава у схватањима властитих права и обавеза неутралних држава такође илуструје несклад између конвенционалног појма неутралности и обавеза које на државе чланице УН налаже Повеља. Како се међународноправни оквир данас развија, обавезе неутралних држава постају све замагљеније, те нека од круцијалних питања попут економске помоћи једној од зарађених страна или распоређивање приватних војних фирми на њиховим територијама, остају нејасна. Сходно томе, развијено је сложеније схватање неутралности у коме државе морају пажљиво да балансирају свој неутрални статус са потребом да се придржавају међународних обавеза. Описана ситуација је сасвим упоредива са правном ситуацијом која је створена оквиру ЕУ.

У дијелу рада *Aquis Neutralitas* који је посвећен анализи конкретних ситуација са потенцијалним конфликтом између националног принципа неутралности и обавеза које произилазе из чланства у ЕУ, видјели смо да настојање Србије да истовремено задржи војну неутралност и приступи ЕУ представља сложен и карактеристичан изазов. Дискусија је показала да је историјски контекст Србије, посебно НАТО агресија 1999. године, значајно утицао на њену посвећеност неутралности. Неутрална позиција Србије није само облик пасивног отпора; него представља активну стратегију усмјерену ка очувању националног суверенитета и територијалног интегритета, посебно у контексту актуелних питања везаних за Косово и Метохију. Поредићи позиције Србије са позицијама Финске и Шведске, уочљиво је то да су обе наведене

државе приступиле ЕУ као неутралне уз значајне историјске и геополитичке разлике у односу на Србију. Шведска и Финска су његовале културу традиционалне неутралности, која је уграђена у њихове националне идентитете и спољну политику, што им је дуго времена омогућавало интеракцију са НАТО-ом и ангажовање у безбедносним иницијативама ЕУ, истовремено задржавајући епитет неутралности. Њихова искуства могу да послуже као примјер компактибилности тј. како неутралност може да функционише уз активно учешће у европским безбједносним структурама.

Насупрот томе, неутрални статус Србије изражен у Резолуцији Народна скупштина, представља новију тенденцију која се развила под утицајем специфичних историјских околности и њене намјере да одбрани свој суверенитет од уочених спољних пријетњи. Предметна Резолуција наглашава да је неутралност Србије проактиван избор, а не пуко повлачење од међународног ангажмана. Кроз дискусију је уочено да политичка посвећеност и правна обавеза Србије да усвоји правну тековину ЕУ, посебно у дијелу који се односи на питања безбједности и одбране, ствара потенцијалну контрадикторност са прокламованим принципом неутралности, која је у случајевима Шведске и Финске била мање изражена.

На крају, анализа закључује да Србија, да би ускладила своју војну неутралност са својим циљем чланства у ЕУ, мора вјешто управљати компликованим пејзажом који захтјева нијансирано разумјевање како њене историјске позадине, тако и променљиве динамике европских интеграција. Поређење са Шведском и Финском указује на неопходност јасно дефинисаног и историјски утемељеног приступа неутралности, који Србија треба да развије како би ефикасно балансирала своје националне интересе.

*Dragan Dakić, Ph.D ., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

ACQUIS NE UTER

Summary

*Can Serbia be a member of the European Union while also adhering to a policy of military neutrality? This research question is framed with two key considerations in mind. Firstly, Serbia is required to adopt and enforce the Acquis Communautaire within its national legal system as part of the process to become a member. The term *acquis* signifies a comprehensive set of laws that encompass both primary and secondary legal documents, as well as elements concerning the Common Foreign and*

Security Policy. This includes Chapter 31, which focuses on political dialogues with the EU, the relationship between the candidate state and EU institutions, engagement with international entities like the UN, OSCE, and Council of Europe, along with regulations pertaining to arms control, European security and defense policies, collaboration with NATO, and efforts against terrorism. Secondly, in 2007 the National Assembly of the Republic of Serbia has approved a Resolution designed to protect the republic's sovereignty, territorial integrity, and constitutional order. A pivotal aspect of this resolution is Serbia's declaration of military neutrality, which is shaped by the historical context of NATO's actions in the region, particularly the 1999 bombing of Serbia conducted without the authorization of the UN Security Council.

Key words: Serbia, neutrality, EU, NATO.

Литература

- Antimiani, A., et al., *The role of clean energy technologies in achieving carbon neutrality: An empirical assessment of the EU climate policy*, Energy Economics, no. 119/2023, 106524. doi: 10.1016/j.eneco.2023.106524.
- Vaahoranta, T., Forsberg, T., *Post-Neutral or Pre-Allied? Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organisations*, 2000.
- Vrčar, M., Čurčić, A., *Military Cooperation between Serbia and NATO: Opportunities and Challenges*, International Journal of Security Studies, no. 15(2)/2022.
- Dakic, D., *Is There a Legal Obligation to Use Artificial Intelligence in the European Union Accession Process?*, In: Filipović, N. (eds) Applied Artificial Intelligence 2: Medicine, Biology, Chemistry, Financial, Games, Engineering. AAI 2023. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 999. Springer, Cham, 2024a. https://doi.org/10.1007/978-3-031-60840-7_28
- De Witte, B., *European Law as an Academic Discipline: Unity and Fragmentation*, in Bulterman, M., Hancher, L., McDonnell, A., Sevenster, G. H. (eds), Views of European Law from the Mountain. Liber Amicorum Piet Jan Slot, Alphen, Kluwer Law International, 2009. <https://hdl.handle.net/1814/10910>
- European Parliament, 2011. The open internet and net neutrality in Europe. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1431032441362&uri=CELEX:52011IP0511> [Accessed 8 June 2021]
- European Union (1992) *Treaty on European Union*. Official Journal of the European Communities, C 191, 29 July. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11992M%2FTXT> (Accessed: 14 September 2024).
- European Union, 2015. Regulation (EU) 2015/2120 of the European Parliament and of the Council. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/2120/oj> [Accessed 27 October 2021].
- International Committee of the Red Cross (ICRC) (1907) Hague Convention (V) Respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land. Available at: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/200> (Accessed: 14 September 2024).

- International Committee of the Red Cross (ICRC) (1907) Hague Convention (XIII) Concerning the Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War. Available at: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/240> (Accessed: 14 September 2024).
- Chadwick, E., *Neutrality in Contemporary International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Clancy, P., *Conditional Neutrality: Circumstances Precluding Wrongfulness*, *Journal of International Law*, no. 45(1)/2023.
- Clapham, A., Gaeta, P., (eds), *The Oxford Handbook of International Law in Armed Conflict* (2014; online edn, Oxford Academic, 2 June 2014), <https://doi.org/10.1093/law/9780199559695.001.0001>, accessed 14 Aug. 2024.
- Marković, G., Mladenović, I., NATO's Relations with Serbia from the Left Perspective. In: *Decolonial Politics in European Peripheries*. [online] Available at: [URL], 2023.
- Morris, K., White, T. J., *Neutrality and the European Union: The case of Switzerland*, *Journal of Labelled Compounds and Radiopharmaceuticals*, no. 3/2011.
- Robinson, W., *Gender Neutrality in EU Legislative Drafting*. *European Journal of Law Reform*, no. 22(1)/2020, doi: 10.5553/EJLR/138723702020022001002.
- Schmitt, M. N., *Absolute Neutrality and Contemporary Warfare*, *Journal of Conflict and Security Law*, no. 27(3)/2022.
- UNSC Res 1199 (23 September 1998) UN Doc S/RES/1199.
- UNSC Res 1373 (28 September 2001) UN Doc S/RES/1373.
- UNSC Res 502 (3 April 1982) SCOR Resolutions and Decisions 15.
- UNSC Res 660 (2 August 1990) SCOR Resolutions and Decisions 19 [1]-[2].
- UNSC Res 661 (n 61) [3].
- Upcher, J., *Neutrality in Contemporary International Law*, Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Huang, Z., Ying, Y., *The application of the principle of distinction in the cyber context: A Chinese perspective*, *International Review of the Red Cross*, no. 102(913)/2020. doi:10.1017/S1816383121000023